

О.В. Осадча,
здобувач ДНДІ МВС України

СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

У статті розкрито сутність та структуру наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на основі дослідження та аналізу законодавчої бази, а також відомчих нормативно-правових актів. Запропоновано визначення поняття “наукове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України”.

Ключові слова: наукове забезпечення, експертно-криміналістична діяльність, інформаційне забезпечення, структура, особливості.

В статье раскрыта сущность и структура научного обеспечения деятельности органов внутренних дел Украины на основании исследования и анализа законодательной базы, а также ведомственных нормативно-правовых актов. Предложено определение понятия “научное обеспечение деятельности органов внутренних дел Украины”.

Ключевые слова: научное обеспечение, экспертно-криминалистическая деятельность, информационное обеспечение, структура, особенности.

In the paper the essence and structure of the scientific support of the activities of the organs of internal affairs of Ukraine are revealed on the basis of research and analysis of legislative basis, as well as of the department normative and legal acts. Determination of the concept “scientific support of the activities of organs of internal affairs of Ukraine” is offered.

Keywords: scientific support, expert activity, dataware, structure, features.

У світлі підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у державі розпочалися активні адміністративні та правові заходи, спрямовані на підготовку до глибоких системних перетворень. Така підготовка передусім передбачає створення підстав для ефективного правового здійснення реформування і ґрунтується на результатах наукової діяльності в різних сферах, удосконаленій правовій базі та досвіді, отриманому від західних колег.

Наразі система органів внутрішніх справ України опинилася на старті проведення широкомасштабного реформування, метою якого є перетворення одного з найбільших правоохоронних органів України на поліцейське відомство європейського стандарту. Водночас один із найбільш важливих напрямів діяльності зазначеного відомства – наукове забезпечення, попри свою важливість, не містить законодавчо закріпленого визначення, що створює неоднозначні підходи до розуміння цього явища та його структурних елементів.

Дослідженням питань наукового забезпечення та його складових, зокрема наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності, займалися такі вчені: Н.І. Вавіліна, Г.М. Добров, Т.К. Кваша, Л.А. Мусіліна, Т.В. Писаренко, Т.В. Шокун, А.В. Ямчук. Водночас об'єкт їх дослідження стосувався загального наукового забезпечення, яке неможливо ототожнити з науковим забезпеченням діяльності органів внутрішніх справ України.

Мета статті полягає в дослідженні процесу наукового забезпечення діяльності

органів внутрішніх справ України, його особливостей, складових та форм здійснення.

Розпочинаючи дослідження наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, хочемо звернути увагу на Перелік пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років, зокрема: 1. Реагування на заяви та повідомлення про вчинення діянь з ознаками злочину; 2. Виявлення причин та умов вчинення злочинів. Запобігання злочинам; 3. Організація і тактика проведення оперативно-розшукової діяльності; 4. Удосконалення кримінально-процесуального законодавства, організації розкриття та розслідування злочинів; 5. Кримінологічний аналіз та прогнозування злочинності; 6. Запобігання, виявлення, припинення та розслідування окремих видів злочинів; 7. Інформаційно-довідкове забезпечення протидії злочинності; 8. Експертно-криміналістичне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України; 9. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами зарубіжних країн у сфері протидії злочинності; 10. Забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку; 11. Безпека дорожнього руху; 12. Протидія незаконній міграції; 13. Розробка проблем теорії та практики управління органів внутрішніх справ України; 14. Удосконалення кадрового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України; 15. Психологічне супроводження оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України; 16. Нормативно-правове регулювання правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ України; 17. Дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України; 18. Науково-технічне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України [1].

Аналіз вказаних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України дає можливість, з одного боку, сформулювати та виділити структурні складові наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, а з іншого, – для забезпечення найбільш точного, об'єктивного та неупередженого підходу до побудови такої структури, на нашу думку, потрібно звернути увагу на певну ієрархію нормативно-правових актів, які регулюють відносини у зазначеній сфері.

Так, перераховані вище напрями затверджені наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347 “Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років” [1]. Цей наказ підготовлений на виконання вимог наказу МВС України від 15 травня 2007 р. № 154 “Про організацію наукової діяльності в системі МВС України” [2]. Цим наказом на виконання вимог Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність” [3] затверджено Положення про Наукову раду МВС України (далі – Положення) [4].

У п. 2.1.3 зазначеного Положення вказано, що одним із основних завдань Наукової ради МВС України є координація наукової, науково-методичної та науково-технічної діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ, вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ МВС України [4].

Тобто можемо побачити, що відповідно до норм Положення, наукове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України здійснюється шляхом реалізації: наукової, науково-методичної та науково-технічної діяльності.

У такому випадку Наукова рада МВС України, здійснюючи координацію наукової, науково-методичної та науково-технічної діяльності, не забезпечує повної координації в межах переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років, оскільки, на нашу думку, реалізація зазначених напрямів виходить за межі визначених напрямів діяльності, що відповідно до норм Положення координуються Науковою радою МВС України.

Вважаємо, що причини такої невідповідності можуть полягати у неточності та неоднозначності використання понятійних категорій, які є структурними складовими наукового забезпечення у підзаконних актах МВС України, що є наслідком відсутності нормативно визначеного поняття наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України та його складових.

Так, наприклад, у п. 1.1 Статуту провідної науково-дослідної установи МВС України – Державного науково-дослідного інституту (далі – ДНДІ) [5] визначено, що Інститут є науково-дослідною установою, яка здійснює наукове та науково-технічне забезпечення діяльності системи органів МВС України. Водночас у п. 2.1.1 зазначеного статуту йдеться про те, що основними завданнями Інституту є наукове, науково-технічне та науково-методологічне забезпечення діяльності системи органів МВС України. Зазначимо, що відповідно до Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність” [3] науково-методична (науково-організаційна) діяльність не є складовою наукової та науково-технічної діяльності, а являється самостійною одиницею системи наукового забезпечення.

Водночас дослідження та аналіз основних напрямів наукової та науково-технічної діяльності ДНДІ МВС України дозволяє виділити низку завдань, які одночасно беруть участь у побудові форм (видів) наукового забезпечення органів внутрішніх справ України та формують його власний характер. До таких завдань можна віднести:

1. Проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також впровадження результатів у практичну діяльність підрозділів органів внутрішніх справ України.

2. Розробка та участь у підготовці проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів.

3. Підготовка аналітичних доповідних, прогнозів, методичних матеріалів та рекомендацій з питань забезпечення ефективної реалізації державної політики в галузі протидії злочинності та зміцнення правопорядку.

4. Участь у розробці та реалізації загальнодержавних (національних), державних (міжвідомчих), галузевих, регіональних і міжнародних програм боротьби зі злочинністю та охорони правопорядку.

5. Розробка державних галузевих стандартів щодо спецтехніки та інших нормативних документів.

6. Проведення роботи з сертифікації продукції згідно з галуззю акредитації.

7. Організація проведення наукових конференцій, семінарів, нарад, виставок з питань, що належать до сфери його діяльності [5].

До особливостей наукової та науково-технічної діяльності, що здійснюється ДНДІ МВС України, можна віднести:

1. Виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт для загальної сукупності підрозділів органів внутрішніх справ України за їх замовленням.

2. Можливість проведення наукових досліджень на безоплатній основі для структурних підрозділів системи МВС України.

3. Здійснення ліцензійної діяльності, що проявляється у виконанні науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт з обмеженим доступом, щодо розробки та виготовлення спеціальних технічних засобів.

4. Розробка спеціальної технічної документації.

5. Проведення робіт щодо сертифікації.

Отже, з огляду на викладене вище, можна переконатися, що наукове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, що здійснюється Державним науково-дослідним інститутом МВС України, відображається у таких видах діяльності, як: наукова; науково-технічна; науково-методологічна.

Окремо слід згадати про те, що вагомою і сталою складовою наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України є науково-педагогічна діяльність, яка реалізується через розгалужену систему наукових підрозділів Національної академії внутрішніх справ України (далі – НАВС).

У її структурі станом на 2013 р. функціонували докторантура та ад'юнктура, 7 навчально-наукових інститутів, 2 самостійних факультети, 12 регіональних відділень заочного навчання у містах Вінниці, Житомирі, Кіровограді, Луцьку, Миколаєві, Мукачеві, Полтаві, Рівному, Севастополі, Тернополі, Хмельницькому, Черкасах, центр спеціальної та фізичної підготовки, спеціальний миротворчий центр, 7 наукових лабораторій, юридичний лицей імені Ярослава Кондратьєва, підготовче відділення.

В академії навчається понад 20 тис. осіб – від ліцеїста, курсанта до докторанта, з яких 5,2 тис. осіб – за денною формою навчання, з них 3,5 тис. – за державним замовленням.

Працюють понад 2,5 тис. працівників, серед яких 638 науково-педагогічних. На 54 кафедрах навчальний процес та наукові дослідження, з урахуванням сумісників, забезпечують 79 докторів наук і професорів, 541 кандидат наук і доцент, 8 академіків і член-кореспондентів державних галузевих академій наук України, 31 працівник має державні почесні звання [6].

Слід зазначити, що функціонування НАВС як структурного підрозділу МВС України у напрямі здійснення науково-педагогічної діяльності дозволяє беззаперечно виокремити зазначену діяльність як структурну складову в системі наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України.

Говорячи про особливості наукового забезпечення, що здійснюється НАВС, обов'язково, на нашу думку, слід згадати про наявність у межах цього структурного підрозділу Спеціального миротворчого центру, який здійснює підготовку працівників органів внутрішніх справ України для участі в міжнародних миротворчих операціях.

Тобто можна зробити висновок про те, що науково-педагогічна діяльність у НАВС виявляється у трьох аспектах, зокрема: 1) здійснення загальнонаукової підготовки в межах спеціальностей, за якими реалізується навчальна програма; 2) здійснення підготовки за напрямом правоохоронної діяльності; 3) реалізація підготовки в межах спеціальної правоохоронної діяльності (миротворчої).

Оскільки побудова структури наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України напряму пов'язана із забезпеченням виконання зазначених вище пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, привертає до себе увагу реалізація експертно-криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, оскільки його впровадження, на нашу думку, полягає у здійсненні діяльності, яка є повноцінною складовою системи наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України та пов'язана з науковою, науково-технічною та науково-організаційною діяльністю.

Сутність, особливість та форми реалізації зазначеного різновиду наукового забезпечення знайшли своє відображення у відповідних нормативно-правових актах МВС України, а також під час свого практичного прояву.

Так, відповідно до Положення про Експертну службу МВС України, серед її основних завдань можна виділити: здійснення судово-експертної діяльності та техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів дізнання, досудового та судового слідства із виявлення, розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень; провадження науково-дослідної діяльності у сфері судово-експертного і техніко-криміналістичного забезпечення; формування інформаційно-довідкових колекцій та забезпечення функціонування криміналістичних обліків

Експертної служби; метрологічне забезпечення техніко-криміналістичних засобів; проведення сертифікації зброї, конструктивно схожих з нею виробів, набоїв, виробів піротехнічних побутового призначення та феєрверків [7].

Слід зазначити, що діяльність Експертної служби МВС України, спрямована на виконання зазначених вище завдань, має свою унікальність, яка, на нашу думку, дозволяє включити експертно-криміналістичну діяльність окремим блоком до системи наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України. Основними формами (видами) її здійснення є: проведення судово-експертних досліджень; здійснення техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України; формування інформаційно-довідкових колекцій; забезпечення функціонування криміналістичних обліків; проведення сертифікації зброї.

Серед особливостей експертно-криміналістичної діяльності як складової структури наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України можна виділити такі:

1. Здійснюється системою спеціалізованих наукових установ системи МВС України, які у сукупності утворюють Експертну службу МВС України.

2. Суб'єкти експертно-криміналістичної діяльності мають кваліфікацію і статус судового експерта.

3. Частково складовими експертно-криміналістичної діяльності є наукова, науково-технічна, науково-педагогічна та науково-організаційна діяльність, що знаходять свій зовнішній вираз у проведенні, в межах визначених завдань, що покладаються на службу, науково-дослідних робіт, розробки криміналістичної техніки, проведенні навчальних занять з особовим складом працівників, організації здійснення техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України.

4. Здійснюється на підставі використання спеціальних знань.

Подальше з'ясування сутності наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України вбачається у встановленні особливостей та місця інформаційно-довідкового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України в системі наукового забезпечення МВС України. Актуальність зазначеного напрямку визначена положеннями, які знайшли своє відображення у Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років [1].

Реалізація зазначеного напрямку в системі МВС України покладена на спеціальний підрозділ – Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення.

Водночас основні завдання зазначеного підрозділу полягають у:

– реалізації в межах компетенції МВС державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України;

– організації і здійсненні інформаційно-аналітичного забезпечення оперативного-розшукової діяльності структурних підрозділів центрального апарату МВС, ГУМВС, УМВС;

– здійсненні аналізу стану злочинності та підготовки аналітично-інформаційних матеріалів для прийняття управлінських рішень керівництвом МВС;

– систематизації збору, накопиченні та актуалізації інформаційних обліків, що утворилися в процесі діяльності ОВС, формуванні централізованих інформаційних ресурсів;

– створенні умов для захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах;

– надання інформаційних послуг фізичним та юридичним особам у межах законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регулюють цю діяльність [8].

Тобто визначений пріоритетний напрям наукового забезпечення полягає у здійсненні інформаційно-довідкового забезпечення, а реалізація завдань, які ставляться перед відповідним спеціалізованим підрозділом МВС України, вимагає здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення та надання інформаційних послуг.

На нашу думку, такий підхід до використання зазначених понять цілком логічний та має уточнюючий, конкретний характер у межах здійснення інформаційної діяльності відповідними уповноваженими суб'єктами.

На думку Ю.Д. Делія, інформаційне забезпечення – це система концепцій, методів і засобів, призначених для забезпечення користувачів (споживачів) інформацією. До користувачів інформацією належать суб'єкти, що звертаються до засобів інформаційного забезпечення за необхідною їм фотографічною, документальною, аналітичною та іншою інформацією і користуються нею [9, с. 158].

У своїй праці В.С. Остапчук стверджує, що інформаційне забезпечення – це динамічна система одержання, оцінки, зберігання та переробки даних, створена з метою вироблення управлінських рішень [10, с. 27].

На думку вчених, інформаційно-аналітична діяльність – це сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних з метою обґрунтування та прийняття рішень [11, с. 242].

Аналіз запропонованих вченими визначень дозволяє загалом погодитися з їх змістом, водночас формування визначення поняття інформаційного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, на нашу думку, потребує звернення до основного нормативно-правового акта, що регулює суспільні відносини в інформаційній сфері.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України “Про інформацію” [12], інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Відповідно до ст. 9 вказаного Закону основними видами інформаційної діяльності є: створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [12].

Тобто інформаційна діяльність виявляється у активних діях, спрямованих на виконання визначених процесів, які одночасно є її формами (видами).

Дослідження сутності основних функцій підрозділів інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ України дозволяє зробити висновок про те, що вони є втіленням у практичну діяльність органів внутрішніх справ України видів інформаційної діяльності, передбачених Законом України “Про інформацію”.

Так, процеси створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації виражаються у здійсненні відповідними посадовими особами підрозділів інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ України діяльності, спрямованої на: систематизацію збору, накопичення та актуалізацію інформаційних об'єктів, що утворилися в процесі діяльності ОВС; формування централізованих інформаційних ресурсів; створення умов для захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах; надання інформаційних послуг фізичним та юридичним особам.

Говорячи про визначення місця інформаційної діяльності МВС України в системі наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, необхідно з'ясувати ступінь її відокремленості від інших структурних складових зазначеного забезпечення та те, чи достатній цей ступінь для того, щоб виділити інформаційну діяльність в окрему складову наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України.

Вирішення цього питання, на нашу думку, полягає у можливості виділення наукового результату, отриманого внаслідок здійснення інформаційної діяльності.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність”, будь-яка наукова діяльність здійснюється з метою одержання наукового результату. Так само науковий результат – це нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень і зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо [3].

У процесі виконання своїх посадових обов’язків фахівці підрозділу інформаційно-аналітичного забезпечення органів внутрішніх справ України здійснюють, наприклад, аналіз стану злочинності й відповідно готують аналітично-інформаційні матеріали. Зазначений результат діяльності можна впевнено віднести до наукового – нових знань, оскільки на його підставі, наприклад, управлінський апарат органів внутрішніх справ України може приймати актуальні та оптимальні рішення або вчасно реагувати на виклики в межах здійснення своїх службових повноважень.

Отже, інформаційна діяльність відповідного підрозділу органів внутрішніх справ України, на нашу думку, входить до системи наукового забезпечення органів внутрішніх справ України. Основними її формами є: здійснення аналізу стану злочинності; систематизація збору, накопичення та актуалізація інформаційних обліків, що утворилися в процесі діяльності ОВС; формування централізованих інформаційних ресурсів; захист інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах; надання інформаційних послуг фізичним та юридичним особам.

Підсумовуючи викладене вище, доцільним вбачається запропонувати авторське визначення поняття “наукове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України” – це сукупність інтелектуальної, творчої та організаційної активності відповідних уповноважених посадових осіб ОВС України, що проявляється у здійсненні ними науково-організаційної, наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, експертно-криміналістичної та інформаційної діяльності, спрямованої на отримання нових знань, необхідних для прийняття оптимальних управлінських рішень, а також на забезпечення функціонування всіх складових системи ОВС на рівні, який уможливорює ефективне виконання покладених функцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років : наказ МВС України від 29 лип. 2010 р. № 347 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS168.html.
2. Про організацію наукової діяльності в системі МВС України : наказ МВС України від 15 трав. 2007 р. № 154.
3. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон від 13 грудня 1991 р. № 1977-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 12. – Ст. 165.
4. Положення про Наукову раду МВС України : затверджено наказом МВС України від 15 трав. 2007 р. № 154.
5. Статут ДНДІ МВС України : наказ МВС України від 6 лют. 2006 р. № 118.
6. Концепція розвитку Національної академії внутрішніх справ на 2013–2017 роки. К.: НАВС, 2013.
7. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 9 серп. 2012 р. № 691.
8. Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення : Основні завдання підрозділу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/mai0n/uk/publish/article/544651>.

9. *Делія Ю.Д.* Інформаційне забезпечення органів публічного управління в процесі побудови правової держави : адміністративно-правовий аспект / Ю.Д. Делія // Вісник Запорізького національного університету. – 2013. – № 1. – С. 157–162.

10. *Остапчук В.С.* Проблеми інформаційного суспільства в Україні / В.С. Остапчук // Економічні науки. – Серія “Економічна теорія та економічна історія” : зб. наук. пр. Луц. нац. техн. ун-ту. – Луцьк, 2007. – Вип. 4 (19). – 413 с.

11. *Варенко В.М.* Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. / В.М. Варенко. – К. : ВМУРоЛ “Україна”, 2013. – 416 с.

12. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.

Отримано 22.11.20148